

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษา ของ โรงเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มเครือข่าย พัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรียงตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา
4. การบริหารการศึกษาในระดับสถานศึกษา
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ตั้งอยู่เลขที่ 8/2 หมู่ที่ 12 ถนนแม่น้ำแม่กลอง ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหน่วยงานภายใต้ การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 มีภารกิจหลักใน การประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ให้กับประชากรวัยเรียนอายุ 4-18 ปี ในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองกาญจนบุรี อำเภอท่าม่วง อำเภอด่านมะขามเตี้ย และอำเภอศรีสวัสดิ์

วิสัยทัศน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นพลังขับเคลื่อนการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ของประเทศไทยให้เป็นผู้นำหนึ่งในสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายในปีการศึกษา

พันธกิจ

พัฒนาและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนทุกคน ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยพัฒนาผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรมมีความสามารถ ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพระดับสากล

เป้าประสงค์

1. ผู้เรียนทุกคนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาสู่ความเป็นหนึ่งในสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 2. ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี อย่างทั่วถึงและได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ
 3. ครูและบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา มีความเข้มแข็งเป็นกลไกขับเคลื่อน การศึกษาขั้นพื้นฐาน สู่ความเป็นหนึ่งในสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา มีความเข้มแข็งเป็นกลไกขับเคลื่อน การศึกษาขั้นพื้นฐาน สู่ความเป็นหนึ่งในสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 5. การศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการพัฒนา คุณภาพครูและบุคลากรมีความปลอดภัยและมั่นคง
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาและมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้ สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและ ความต้องการของท้องถิ่น
 2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงาน ในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบ และกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
 3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา
 4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา
 5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา
 6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษา

10. ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน ด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีจำนวนสถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 164 โรงเรียน

ตารางที่ 1 จำนวนสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
จำแนกตามสังกัด

สถานศึกษา	อำเภอ				รวม
	เมืองกาญจนบุรี	ท่าม่วง	ด่านมะขามเตี้ย	ศรีสวัสดิ์	
1. สถานศึกษาของรัฐ	57	43	28	20	148
2. สถานศึกษาเอกชน	9	5	-	-	14
3. จัดการศึกษาโดยครอบครัว (บ้านเรียนโฮมสคูล)	1	-	-	-	1
4. โสตศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี	1	-	-	-	1
รวม	68	48	28	20	164

ตารางที่ 2 จำนวนสถานศึกษาของรัฐในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
จำแนกตามระดับการศึกษา

ประเภท สถานศึกษา	อำเภอ				รวม
	เมือง กาญจนบุรี	ท่าม่วง	ด่านมะขามเตี้ย	ศรีสวัสดิ์	
1. ประถมศึกษา	46	32	23	9	110
2. ขยายโอกาสทางการศึกษา	11	11	5	11	38
รวม	57	43	28	2	148

ตารางที่ 3 จำนวนสถานศึกษาของรัฐในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1
จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

ขนาดสถานศึกษา	อำเภอ				รวม
	เมืองกาญจนบุรี	ท่าม่วง	ด่านมะขามเตี้ย	ศรีสวัสดิ์	
1. ขนาดเล็ก	27	13	15	15	60
2. ขนาดกลาง	27	30	13	5	85
3. ขนาดใหญ่	2	-	-	-	2
4. ขนาดใหญ่พิเศษ	1	-	-	-	1
รวม	57	43	28	20	148

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับประชากรในวัยเรียนอายุ 4-18 ปี ในพื้นที่ตำบลหนองตากยา และตำบลหนองพังตรุ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยโรงเรียนรัฐบาลที่จัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 โรงเรียน และระดับชั้นอนุบาล 1-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน

2 โรงเรียน มีจำนวนผู้บริหาร 7 คน ครูผู้สอนจำนวน 96 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1, 2555) กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้จัดการศึกษาตามนโยบายและภารกิจหลักของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

กลยุทธ์

1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
2. ปกป้องคุ้มครอง ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง คลอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
4. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ
5. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
6. จัดให้มีการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา
7. จัดอบรมสัมมนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
8. นิเทศ ติดตาม ประเมินผล การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

จุดเน้น

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระวิชาหลัก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 4
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนอ่านออก เขียนได้คิดเลขเป็น
3. เพิ่มศักยภาพนักเรียนในด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นหนึ่ง
4. นักเรียนทุกคนมีความสำนึกในความรักชาติ
5. สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ศึกษาต่อและประกอบอาชีพ
6. ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขยายผลสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ
7. นักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

8. นักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษาได้รับการพัฒนาเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

9. โรงเรียนทุกแห่งมีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็ง และผ่านการรับรองจากการประเมินภายนอก

สรุปได้ว่า โรงเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองตากยา อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริการงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ซึ่งสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้บริหารจะต้องบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย และนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในองค์กรให้ได้

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, คำนำ) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือตัวแทนของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน หรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเป็นสถานศึกษาที่พึงประสงค์

องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด และเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพการศึกษาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน
2. ผู้แทนครู เป็นผู้มี ความชำนาญในสาขาวิชาชีพครู มีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานผลการจัดการศึกษา

3. ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา ทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

4. ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา และมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการจัดการศึกษา และเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษา กับแผนพัฒนาท้องถิ่น

5. ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้สะท้อนภาพความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจ ต่อสถาบันการศึกษาที่ตนได้รับการศึกษา

6. ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมศาสนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

7. ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมให้สถานศึกษา จัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพของการบริหารจัดการ ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจกระตุ้นการทำงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุม และสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานำมติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลาย และเข้าใจการศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่ชุมชน สังคม และประเทศชาติต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ตัวแทนขอประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ในการกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาอันเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต้องการให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา อย่างแท้จริงในลักษณะเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนของสถานศึกษา บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งต้องทำหน้าที่แทนชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนทุกคน จึงต้องคำนึงถึงการจัดการศึกษาที่เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ซึ่งเป็นลูกหลานของชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องทำงานร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู โดยตระหนักถึงความเป็น “เจ้าของร่วมกัน” จึงอาศัยกระบวนการทำงานที่เน้นการกระจายอำนาจการมีส่วนร่วมและตรวจสอบความโปร่งใสได้ในทุกขั้นตอนของการจัดการศึกษา พร้อมกับยึดหลักของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม ด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม และสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตระหนักในสิทธิหน้าที่สำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันและคำนึงถึงความคุ้มค่าในการลงทุนด้านการจัดการศึกษา

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่การบริหารงานบุคคลที่เกิดขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบการบริหาร ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สรุปอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดังนี้

1. กำกับการดำเนินงานกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
 2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ของสถานศึกษา
 3. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา
 4. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ด้านวิชาการ

ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. ด้านงบประมาณ

ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้งบประมาณของสถานศึกษา ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ด้านการบริหารทั่วไป

ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น รับทราบ ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแล บำรุง ให้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตามระเบียบที่กฎหมายกำหนด ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (มาตรา 43) ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการ ทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน (มาตรา 60) และบัญญัติเกี่ยวกับแผน นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐได้ว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ

ทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ (มาตรา 76)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการศึกษา เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม และเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมา เพื่อสนองความต้องการของสังคมในการให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นภารกิจของโรงเรียนก็คือการให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม วิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาหรือในด้านอื่น ๆ ทั้งระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมิใช่ของใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พยายามปฏิบัติกันมานานแล้ว

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา เป็นกระบวนการที่สนับสนุนส่งเสริมพัฒนามาตรฐานการศึกษาซึ่งนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

สมพร เทพสิทธา (2539, หน้า 13-14) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชน รวมทั้งองค์กรเอกชน องค์กรประชาชน และภาคเอกชน สามารถมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในขบวนการตัดสินใจ วางแผน และจัดทำโครงการ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537, หน้า 183) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการให้บุคคลอื่นมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติการกิจง่าย ๆ ขององค์กร การที่บุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมย่อมทำให้เกิดความผูกพัน ต่อกิจกรรม และมีความผูกพันต่อองค์กร ในที่สุดทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดมีความเกี่ยวข้อง และการมีความเกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความผูกพัน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ ประสิทธิผลขององค์กรขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้น ในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้นบุคคลจะต้องมี

ส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้น มีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมและองค์กรในที่สุด ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงการมีส่วนร่วมในองค์กร (เสริมศักดิ์ ศาลาภรณ์, 2537)

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980, pp. 7-26) การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 ประเภทหรือเรื่องของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ประเภท ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลกำไรและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มิติที่ 2 กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ คนต่างถิ่น คน 4 กลุ่มดังกล่าวมีคุณลักษณะที่พิจารณาประกอบ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา การแบ่งกลุ่มในสังคมนั้น (เช่น กลุ่มชน เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา แหล่งกำเนิด เป็นต้น) อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น ระยะทางที่พักกับสถานศึกษา สถานการณ์ถือครองที่ดิน สถานการณ์ได้รับการจ้างงาน

มิติที่ 3 เหตุที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นฐานจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากแรงที่กระทำจากเบื้องบนหรือเบื้องล่างและแรงเสริมต่าง ๆ 2) รูปแบบในการมีส่วนร่วมในรูปองค์กรและโดยตรงหรือโดยอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาและช่วงของกิจกรรม และ 4) ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การให้อำนาจและปฏิสัมพันธ์ของลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980, p. 219) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมจะต้อง ประกอบด้วยการมีส่วนเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

เซอร์รี อามสไตน์ (Amstein, 1979 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2541, หน้า 23)

ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงขั้นตอนที่ประชาชนในรูปของบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นร่วมรับรู้ คือการมีส่วนร่วมรับรู้ รับทราบกิจกรรมที่จะปฏิบัติ (มีส่วนร่วมน้อยที่สุด)
2. ขั้นร่วมทำ คือการมีส่วนร่วมในขั้นได้ปฏิบัติ กระทำกิจกรรมที่กำหนด (มีส่วนร่วมน้อย)
3. ขั้นรับรู้และร่วมทำ คือการมีส่วนร่วมขั้นได้รับรู้ รับทราบกิจกรรมที่ปฏิบัติ รวมทั้งได้ปฏิบัติ (มีส่วนร่วมปานกลาง)
4. ขั้นร่วมคิดร่วมตัดสินใจ คือการมีส่วนร่วมในขั้น ได้แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจ (มีส่วนร่วมมาก)
5. ขั้นร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมทำ คือการมีส่วนร่วมในขั้นได้แสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจ รวมทั้งได้ปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดด้วย (มีส่วนร่วมมากที่สุด)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 12) กล่าวถึงหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักการร่วมมือที่สำคัญของประชาชนคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจทั้งนี้คือการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การรวมพิจารณาและตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่างๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกัน ในอันที่จะรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

อรุณ รักธรรม (2536, หน้า 270) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหารโดยชี้ให้เห็นว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบเป็นการมีส่วนร่วม

โดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียมากกว่าผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวนอน

จารีต บุญเชื้อ (2537, หน้า 42) กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาว่า ควรมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นสมาชิก การเข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิก ที่บริจาคเงิน เป็นกรรมการและเป็นประธานกรรมการ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งของประชากรของกลุ่มชุมชนหรือเยาวชนกลุ่มต่าง ๆ
 2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน
 3. การมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชนโดยตรง เช่น สถานบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้เข้ามาได้ตลอดเวลาและได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบ คือ
 - 3.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินงาน
 - 3.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ที่เป็นไปทั้งในรูปของการเข้าร่วมโดยมีการสนับสนุนทางการทรัพยากร หรือการเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมถึงเข้าร่วมในการลงแรงร่วมใจ
 - 3.3 การมีส่วนรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างควบคู่กันไป
 - 3.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในรูปแบบนี้นับเป็นการควบคุมตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 91) ได้สังเคราะห์รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อจัดการศึกษาในชุมชน 5 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น
4. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการตั้งกองทุนการศึกษา
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (มาตรา 9) ให้หน่วยงานการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และได้บัญญัติเกี่ยวกับทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ไว้ว่า (2) ให้บุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น กรมวิชาการ (2545, หน้า 4) กำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับ การศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผู้บริหารบุคลากรในองค์กร และสมาชิกชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันประเมินผล เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยประการสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

กฎหมายที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 กำหนดไว้ในมาตรา 43 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 78 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดให้มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 79 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ

อย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตาม หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการปนเปื้อนที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและ คุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาคู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 289 บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 1 ระบุไว้ดังนี้

มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงาน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับต่ำกว่า ปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมใน การจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคล ดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัด การศึกษา

มาตรา 58 ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาบริการทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระ ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537, หน้า 183) ได้เสนอแนวทางในการที่จะกำหนดว่า เมื่อไร จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไร ในการตัดสินใจว่าการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจนี้ควรขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนด รูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น มีกฎ 2 กลุ่มคือ

1. กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
2. กฎกลุ่มที่สองเป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ

การตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ 5 วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว (Unilateral) จนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ (Shared) ทางเลือกในการตัดสินใจในทั้ง 5 วิธี ดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องแสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง
4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยการอภิปราย

แล้วตัดสินใจ

5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาให้กลุ่มตัดสินใจ

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพนธ์ (2540, หน้า 84) ได้เสนอแนวคิดกับเงื่อนไข หรือปัจจัยที่ทำให้สถานศึกษาสามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ใน 2 เงื่อนไข คือ

1. เงื่อนไขที่จำเป็น ได้แก่

1.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของตนเอง และการเรียนรู้ที่ดียิ่งหนึ่งนั้น เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติ

1.2 บุคลากรต้องมีทัศนคติที่เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพในการพัฒนาตนเอง โดยไม่ยึดติดในความรู้ ซึ่งการเห็นคุณค่าและความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน จะเอื้อให้เกิดความร่วมมือ มากขึ้น

1.3 ต้องมีความเชื่อว่า ความหลากหลายที่ลักษณะที่แท้จริงของธรรมชาติ และ มีประโยชน์ในเชิงการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเชื่อในข้อ 1.1 และ 1.2 และยังเป็นการส่งเสริม ให้บุคคลยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน และทำให้ความร่วมมือดำเนินไปโดยราบรื่น

2. เงื่อนไขที่พอเพียง ได้แก่

2.1 การมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน

2.2 การมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากภาคีอื่น

2.3 โครงสร้างของระบบการจัดการศึกษาเป็นแนวราบ

2.4 นโยบายต้องปรับให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนมากขึ้น

2.5 ชุมชนในสภาพที่สามารถพัฒนาได้ เช่น มีความเข้มแข็งพอ มีทรัพยากร
มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาได้เป็นต้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผู้บริหารบุคลากร
ในองค์กรและสมาชิกของชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันประเมินผลเพื่อให้การปฏิบัติงาน
ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยสิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะ
เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนในกิจกรรมขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม
ในลักษณะของการร่วมรับรู้ความคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

โรงเรียนจะพัฒนาได้ดีเกิดผลต่อการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างแท้จริง ถ้าทุกฝ่าย ทุกคน
ในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน รักโรงเรียน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดการศึกษาและ
พัฒนาโรงเรียน รวมทั้งช่วยสนับสนุนทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณ

เงื่อนไข/ ปัญหา

1. โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้นำศักยภาพของคนในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
 2. โรงเรียนเข้าใจว่าภารกิจการจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
 3. โรงเรียนบริหารงานโดยมีทรัพยากรการบริหารอย่างจำกัด
 4. โรงเรียนและองค์กรชุมชนยังไม่ได้ร่วมมือกันในการจัดการศึกษาที่จริงจัง
 5. องค์กรท้องถิ่น/ ชุมชนเข้าใจว่า ภารกิจการจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
 6. องค์กรท้องถิ่น/ ชุมชน ยังไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน
- สภาพความสำเร็จ
1. มีองค์คณะบุคคลประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู ประชาชนและบุคคลในองค์กร
ในชุมชนร่วมเป็นกรรมการโรงเรียน
 2. คณะกรรมการโรงเรียนร่วมกันดำเนินการวางแผนบริหารและพัฒนาโรงเรียน
อย่างสม่ำเสมอ
 3. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน การจัดกิจกรรมสนับสนุน
การพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน
 4. ประชาชนในท้องถิ่นรับทราบความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าในการพัฒนา
โรงเรียนอยู่เสมอ

5. ผู้นำท้องถิ่น/ ผู้ปกครองและชุมชน ยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน
แนวทางการดำเนินงาน

1. จัดทำข้อมูล องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดถึงแหล่งความรู้
ต่างๆ ในท้องถิ่น

2. ศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ในชุมชน

3. ผู้บริหารโรงเรียนและครูเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจัง
เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยและความรู้สึกดีต่อกัน

4. ประชาสัมพันธ์โรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทและการให้บริการด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน

5. ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นและผู้นำชุมชนร่วมกันในการคัดเลือกกรรมการ

โรงเรียน

6. แต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนและชี้แจงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ให้คณะกรรมการ
โรงเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน

7. จัดกิจกรรม “ยกโรงเรียนให้ชุมชน” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความเป็นเจ้าของโรงเรียน
ร่วมกัน

8. จัดกิจกรรมเพื่อให้คณะกรรมการโรงเรียนมีความรู้สึกต้องการพัฒนาโรงเรียน เช่น
พาไปศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ และศึกษาจากการดูวีดิทัศน์ เป็นต้น

9. คณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน เช่น

9.1 จัดทำแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน

9.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

9.3 ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและ
งบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์
ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการ
ของนักเรียนทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน

9.4 รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียนภาคเรียนละหนึ่งครั้ง

9.5 ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน
ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

9.6 แต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่ง
ตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย

10. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนและเชิญชวนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน

11. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการบริหาร การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ซึ่งการมีส่วนร่วมอาจดำเนินการ ทั้งในส่วนบุคคลหรือองค์คณะบุคคลในระดับต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือการจัดการศึกษาของชาติ สามารถวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งการระดมสรรพกำลังหรือเป็นการลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาาร่วมกัน จะช่วยให้กระบวนการของการตรวจสอบ การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง การศึกษาพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ตามศักยภาพ

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จึงกำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคล ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย มาตรฐานในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ สถานศึกษาและคณะกรรมการต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ ของกันและกัน มีรูปแบบ วิธีการทำงานที่ประสานสอดคล้องกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา การศึกษาให้บรรลุผลตามที่ร่วมกันกำหนดขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 9)

การมีส่วนร่วมของชุมชนและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 รวมทั้งอำนาจ หน้าที่การบริหารบุคคลที่จะเกิดขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปฏิรูป การศึกษาเน้นกระบวนการที่สนับสนุนและส่งเสริมพัฒนามาตรฐานการศึกษา ซึ่งนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2541, หน้า 6 อ้างถึงใน คำนวน ทอมาก, 2548) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำ และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในชุมชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและ องค์การอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือหลายเรื่องร่วมกัน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 67) กล่าวว่า สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน นั้น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้ประชาชนบังเกิดความศรัทธาในตัวเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของในการดำเนินการ โครงการต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเองในระบบประชาธิปไตยของประชาชน

jemศักดิ์ ปิ่นทอง (2541, หน้า 13) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 19) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติและระเบียบของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษามีอยู่ในลักษณะเดียวคือในรูปของกรรมการ การเข้าร่วมในคณะกรรมการจะอยู่ในลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่น ข้าราชการที่เกษียณแล้ว หรือประชาชนทั่วไป

การบริหารการศึกษาในระดับสถานศึกษา

โรงเรียนจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในการจัดการเรียนการสอน และใช้บทบัญญัติในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้โรงเรียนมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล โดยมีโครงสร้างการบริหารงาน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไป ซึ่งจะต้องดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management)

การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐ จึงต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษา

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะที่เป็นนิติบุคคลด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 32) หลักการดังกล่าว ได้แก่

1. หลักนิติธรรม
2. หลักคุณธรรม
3. หลักความโปร่งใส
4. หลักการมีส่วนร่วม
5. หลักความรับผิดชอบ
6. หลักความคุ้มค่า

การบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษา ซึ่งแบ่งตามขอบข่ายงาน 4 งานนั้น มีแนวคิด วัตถุประสงค์ ของขอบข่ายงาน 4 ด้านคือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ดังนี้

การบริหารวิชาการ

งานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษามากที่สุด ให้เกิดการดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทุกฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนา คุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 35)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

4. เพื่อให้สถานศึกษา ได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง
ขอบข่ายภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น
2. จัดการเรียนการสอนสภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสมและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น
2. ให้ข้อเสนอแนะและส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

จึงกล่าวได้ว่าการบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญที่สุดของการบริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการทั้งด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การใช้กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวัดผล ประเมินผล การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่ต่อเนื่องมีคุณภาพ มีการวิจัย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนว การนิเทศ อย่างเป็นระบบ มีการประกันคุณภาพภายใน ประสานความร่วมมือให้ความรู้ ส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชนอย่างรอบด้านทั่วถึง

การบริหารงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา เป็นเรื่องของการจัดทำและเสนอขอ งบประมาณการจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงิน และผลการดำเนินงานการระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารบัญชี การเงิน พัสดุและสินทรัพย์ ให้เกิดผลผลิตที่คุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้

2. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่ายภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
6. การบริหารบัญชี
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. จัดตั้งและรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

2. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติ ฯลฯ เกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการบริหารการเงินการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่น เกี่ยวกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

โดยสรุป การบริหารงบประมาณ หมายถึง การจัดทำและเสนองบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการใช้เงินผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและการคุ้มค่าใช้จ่ายเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดตลอดจนดูแลความสะอาดต่าง

การบริหารบุคคล

เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ประกาศใช้ โครงสร้างการบริหารด้านหนึ่งในสถานศึกษา คือ การบริหารงานบุคคล ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งมั่นส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคล ให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล หรือหลักการบริหารงานที่ดี (Good Governance) ซึ่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจะได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีวัตถุประสงค์และขอบข่าย ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 26)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้องรวดเร็วเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
2. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
4. เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงาน ได้มาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่ายภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. งานออกจากราชการ

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดำเนินการตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยสรุปการบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับงานด้านบุคลากรที่มีอยู่ให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากร เช่น การอบรม การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานต่าง

การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริหารบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ทันนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจน การมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 27)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริหาร สนับสนุน ส่งเสริมประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอบข่ายภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป
8. การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การส่งเสริมกิจการนักเรียน
13. การประชาสัมพันธ์
14. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
15. งานบริการสาธารณะ
16. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. ดำเนินการและกำกับ ติดตามและประเมินผลงานตามแผนงาน โครงการของสถานศึกษา
3. ระดับทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด
4. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด
5. ส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือตามที่ได้รับมอบหมายและตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ให้ความเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

2. รับทราบ ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และรายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

3. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสานส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

5. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยสรุป การบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์แก่นักเรียน เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตรให้บรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในด้านการรับ-ส่งข่าวสารข้อมูลถึงผู้ปกครอง พร้อมรับข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2535, หน้า 156) ให้ความเป็นไว้ว่า นอกจากปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาจะมีปัญหาแล้วสิ่งที่ละเลยและนำมาใช้ไม่คุ้มค่าในการจัดการศึกษาอีกประการหนึ่ง คือ ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีในท้องถิ่นซึ่งสามารถจำแนกทรัพยากรได้เป็น 6 ประการ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งซึ่งมีตามธรรมชาติ เช่น แสงแดด อากาศ น้ำ แผ่นดิน ทะเล สัตว์ พืช ป่า ภูเขา แร่ธาตุต่างๆ สภาพแวดล้อมและธรรมชาติอื่นในท้องถิ่นนั้น
2. ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนและบุคคลประเภทต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะและจากบุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมเยือนหรือได้รับเชิญมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ในบางโอกาส เช่น เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้ที่เดินทางไปในที่ต่าง ๆ หรือผู้มีประสบการณ์ต่าง ๆ ชาวต่างชาติผู้มีชื่อเสียงในวงการต่าง ๆ นักธุรกิจ พ่อค้า เจ้าของโรงงาน อุตสาหกรรม ผู้นำชาวนา ผู้นำเกษตรกร ผู้นำกลุ่มกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีกลุ่มการเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิ และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ในท้องถิ่นและประชากรทั่วไป ฯลฯ
3. ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรต่าง ๆ เช่น วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย ศาลาประชาคม สวนสาธารณะ ฯลฯ
4. แหล่งทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางด้านต่าง ๆ หมายถึง สิ่งประดิษฐ์คิดค้น สิ่งที่มีนุษย์ทำการปรับปรุงโรงงานที่ทันสมัย ระบบการสื่อสารคมนาคม ศูนย์คอมพิวเตอร์ เครื่องมือหรือระบบใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งช่วยให้เรียนรู้การอยู่รอดของมนุษย์ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ทั้งด้านการคิดและสิ่งประดิษฐ์คิดค้น
5. ทรัพยากรในรูปกิจกรรมของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ การปฏิบัติงานของสถานที่ต่างๆ กิจกรรมและการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนอาจนำนักเรียนไปศึกษาหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ เช่น การรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาด เพื่อป้องกันอุบัติเหตุและเสริมสร้างความปลอดภัย ในท้องถิ่น ความปลอดภัยของสตรีและเด็ก อาสาสมัครประเภทต่าง ๆ ในท้องถิ่น การปรับปรุงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในท้องถิ่น
6. ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึง ทรัพยากรด้านการเงินทั้งโดยตรงและทางอ้อม จากผู้มีฐานะดี จากผู้ที่ยินดีจะบริจาคผู้ที่ต้องการสละทรัพย์ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น สร้างเสาชิงช้า ซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรม ปรับปรุงสนาม สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ สำหรับโรงเรียน

สรุปได้ว่า ความจำเป็นที่ต้องใช้ชุมชนมีส่วนร่วมทางการศึกษาเป็นเพราะสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปโลกมีความก้าวหน้าขึ้น ข่าวสารข้อมูลมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ชุมชนต้องรู้ทันการเปลี่ยนแปลงปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การใช้ทรัพยากรทางการศึกษามีข้อจำกัดและได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า การศึกษาไม่สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ จึงจำเป็นต้องให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การศึกษา

วุฒิการศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากการศึกษามีส่วนทำให้คนเกิดความคิด ความรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ตัวเองอาศัยอยู่และมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างดียิ่งขึ้นเนื่องจากระดับการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิด และความเชื่อของบุคคล คนในชนบทมักยกย่องคนที่มีความรู้และชอบปฏิบัติตาม เพราะถือว่าคนที่มีการศึกษาสูง ย่อมมีประสบการณ์ต่าง ๆ มากด้วย ซึ่งเขาคาดการณ์ต่าง ๆ ได้กว้างกว่าคนอื่นที่มีการศึกษาต่ำกว่า (บพิตร ออม ไชยสง, 2546, หน้า 47-48) ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า วุฒิการศึกษาต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน สอดคล้องกับวิรัตน์ สมสินทรัพย์ (2533) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ในอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ตัวแปรวุฒิการศึกษา โดยส่วนรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจุฑารัตน์ จินประชา (2539) พบว่า สำหรับผู้นำชุมชนที่มีการศึกษาต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างกันและสอดคล้องกับการวิจัยขององอาจ ไพศาลภูมิ (2546, หน้า 73) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากกว่ากลุ่มวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำวุฒิการศึกษามาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้

ขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกันจะทำให้การติดต่อสื่อสารในองค์กรนั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประสิทธิ์ รักเผ่า (2548, หน้า 80) ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน พบว่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำขนาดโรงเรียนมาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

พิทักษ์ จอมเมือง (2541) ศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ระดับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานภาพต่างกัน โดยส่วนรวมและด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติงานสูงกว่าผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน

ชาญวิทย์ สุทธิ (2545) ศึกษาความต้องการของผู้บริหารในการมีส่วนร่วมการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระยอง พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง การบริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อัมพร ทองสืบสาย (2545) ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดอำนาจเจริญ ในด้านการวางแผน การดำเนินงานตามแผน และการประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน คือ การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผลในการนำเสนอรูปแบบพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่รูปแบบการมีส่วนร่วม

ในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสมสอดคล้องกันทุกด้าน โดยทุกด้านมีค่าความสอดคล้องความคิดเห็นอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์

อนงค์ จันทโภาส (2549) ศึกษา ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอวัฒนานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอวัฒนานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่าโดยรวมและรายด้านแตกต่าง

ประสิทธิ์ รักเผ่า (2548) ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ปัญหาในการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ปัญหาในการเห็นชอบการรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาต่อเสนอต่อสาธารณชน ปัญหาในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษาและอันดับสุดท้าย คือ ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา อำเภอบ้านค่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษาโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นปัญหาในการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยรวมและรายด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มนตรี แก้วจิตร (2545) ได้ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามภาระงานบริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้ง 6 ด้านคือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานธุรการ การเงินและพัสดุ และด้านการบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านบริหารงานกิจการนักเรียนและการบริหารงานด้านอาคารสถานที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ยุทธศิลป์ พานนนท์ (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มาจากผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงาน

ตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับมากที่สุดและคณะกรรมการสถานศึกษาที่มาจากครูมีส่วนร่วมในการบริหารตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับมาก ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มาจากผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ มีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับกลาง

บำรุง ชูประเสริฐ (2546) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง พบว่าโดยรวมและเกือบทุกด้านอยู่ในระดับกลาง เมื่อจำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการ พบว่า ผู้แทนครูมีส่วนร่วมในการบริหารอยู่ในระดับมาก ส่วนคณะกรรมการประเภทอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมตามสถานภาพที่ต่างกันมีความแตกต่างกัน โดยคณะกรรมการประเภทผู้แทนครูมีส่วนร่วมมากกว่าคณะกรรมการประเภทอื่น ๆ ส่วนคณะกรรมการประเภทผู้ปกครองมีส่วนร่วมน้อยกว่าคณะกรรมการประเภทอื่น ๆ

งานวิจัยต่างประเทศ

บาร์น (Barnes, 1995, p. 315-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของผู้ปกครองนักเรียนพบว่า การมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยอุดมคติแล้ว ผู้ปกครองต้องมีบทบาทที่โรงเรียนหรือในชั้นเรียน แม้ว่าจริง ๆ แล้วการมีส่วนร่วมของพวกเขาไม่เป็นไปตามอุดมคติดังกล่าว และได้พบว่าผู้ปกครองยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ที่บ้านด้วย การศึกษาลักษณะนี้ให้หลักฐานเพิ่มเติมว่าบิดามารดาอเมริกันมีความประสงค์ที่จะมีสิทธิมีเสียงเกี่ยวกับการเรียนการสอนลูก ๆ ของตน ซึ่งบ่งชี้ว่า บิดามารดาชาวอเมริกันเห็นคุณค่าของการศึกษา และเห็นว่าโรงเรียนจำเป็นต้องตระหนักถึงความคาดหวังด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของผู้ปกครองด้วย

เบคเคอร์รา (Beccerra, 1974 อ้างถึงใน พิทักษ์ จอมเมือง, 2541, หน้า 28-29) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชน ในการวินิจฉัยปัญหา พบว่าการตัดสินใจใด ๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารและตัวแทนชุมชน จะต้องร่วมมือกับทุกฝ่าย จะต้องทำความเข้าใจตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันไว้ และยังพบว่าผู้บริหารต้องเข้าใจและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างของชุมชน อีกทั้งพร้อมที่จะเข้าร่วมกับชุมชนได้ทุกโอกาส ทศนคติเป็นไปตามที่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในการเข้าร่วมของชุมชนหรือประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ

เบิร์ตแรนด์ (Bertrand, 1985 pp. 147-157) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ ลักษณะบุคคลต่าง ๆ คือ อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในครอบครัว ค่านิยม ทักษะคิด ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา

คราฟ (Craft, 1988, p. 1633-A) ได้ศึกษาทัศนคติของชุมชนต่อการจัดการศึกษาและระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน ที่จะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมายคือต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนกับทัศนคติต่อสถานศึกษาของรัฐ ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างระดับทัศนคติกับระบบโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติของชุมชนและสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของโรงเรียน

ฮันนาเวย์ และคาร์นอย (Hnnaway & Camoy, 1992 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง, 2540) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ที่พบว่า การปรับปรุงการบริหารระดับสถานศึกษามีผลสำคัญต่อความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงต้องปฏิรูปที่โรงเรียนจึงจะส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง เพราะกระบวนการของการบริหารที่แท้จริงนั้น จะต้องเริ่มต้นที่โรงเรียน ที่ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะเกิดขึ้น ครูใหญ่ ครูน้อย หรือแม้แต่เด็กเรียนก็สามารถตัดสินใจในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้อง และมีประโยชน์ต่อโรงเรียนของตนได้

พอลโลซซี่ (Pallozzi, 1981, p. 1481) ได้ศึกษาวิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวกับการตัดสินใจของโรงเรียนท้องถิ่นในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยสอบถามคณะกรรมการการศึกษา ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาควรขยายไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมืองด้วย การจัดการศึกษาในโรงเรียนควรร่วมกันทุกฝ่าย โรงเรียนไม่ควรยึดติดอยู่กับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรเสนอนโยบายที่ตรงกับความสามารถของตน และสิ่งที่ชุมชนควรคำนึงคือความรับผิดชอบในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้

สมิท (Smith, 1971, p. 2377-A อ้างถึงใน พัทธกษ จอมเมือง, 2541, หน้า 27-28) ได้ศึกษาวิจัยบทบาทของคณะกรรมการศึกษาในการวางแผนและการพัฒนาของมหาวิทยาลัยรัฐมิชิแกน พบว่าสมาชิกของคณะกรรมการการศึกษาผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการศึกษาจากประชาชนไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวโดยคณะกรรมการไม่มีส่วนรู้เห็น คณะกรรมการศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นพ้องต้องกันว่าโรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นไปกว่าเดิมหาก ได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษา ด้านงานวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และ
ด้านการบริหารทั่วไป เป็นการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัด
การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน
โดยตรง คือครู ผู้บริหาร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University